Επίσημη Εφημερίδα
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

EL
Σειρά C

C/2024/6867

28.11.2024

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής

Ο αντίκτυπος της δημογραφίας στην κοινωνική Ευρώπη

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(C/2024/6867)

Εισηγήτρια: **Christa SCHWENG**

Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	18.1.2024
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού
Αρμόδιο όργανο	Τμήμα «Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις, δικαιώματα του πολίτη»
Έγκριση από το τμήμα	4.9.2024
Έγκριση από την Ολομέλεια	18.9.2024
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	590
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	154/2/8

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η ΕΟΚΕ θεωρεί τις δημογραφικές τάσεις μία ακόμη μετασχηματιστική πρόκληση για την ευρωπαϊκή κοινωνία, παράλληλα με τον ψηφιακό και τον πράσινο μετασχηματισμό.

1.2. Τις τελευταίες δεκαετίες, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επιτύχει μακροζωία, υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και ευημερίας και ικανοποιητικό επίπεδο υγείας στις περισσότερες περιφέρειες (αν και όχι σε όλες). Ωστόσο, κάθε κράτος μέλος βρίσκεται ενώπιον πολλαπλών δημογραφικών προκλήσεων, όπως η συρρίκνωση των πληθυσμών, τα χαμηλά ποσοστά γεννήσεων και η αυξανόμενη ανισορροπία μεταξύ ηλικιακών ομάδων και μεταξύ περιφερειών. Οι προκλήσεις αυτές χρήζουν αντιμετώπισης.

1.3. Οι δημογραφικές εξελίξεις επηρεάζουν τις αγορές εργασίας, τα συστήματα συνταξιοδότησης και κοινωνικής προστασίας και τη γεωπολιτική θέση της Ευρώπης στον κόσμο.

1.4. Μια γηράσκουσα κοινωνία αντιμετωπίζει διαφορετικές προκλήσεις σε σύγκριση με μια κοινωνία με πιο ισορροπημένη ηλικιακή κατανομή. Η προάσπιση του δικαιώματος στην αξιοπρεπή γήρανση, σε συνδυασμό με μια προσέγγιση σύμφωνα με τον κύκλο της ζωής, είναι ουσιαστικής σημασίας για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων.

1.5. Μεταξύ των προτάσεων της ΕΟΚΕ για την επίτευξη πιο βιώσιμης κοινωνικής ανάπτυξης περιλαμβάνονται οι εξής: επιδίωξη της αύξησης των ποσοστών γεννήσεων, αξιοποίηση του πλήρους δυναμικού της αγοράς εργασίας, καλύτερη ανταμοιβή της εργασίας μέσω ποιοτικών, καλά αμειβόμενων και παραγωγικών θέσεων εργασίας, βελτίωση των εργασιακών συνθηκών, μεταρρύθμιση των συστημάτων συνταξιοδότησης και φροντίδας ώστε να εξασφαλιστεί προσβασιμότητα για όλους, ενίσχυση των νόμιμων οδών μετανάστευσης για την προσέλκυση ιδίως ξένων ταλέντων σε συνδυασμό με θέσπιση τολμηρών μέτρων ένταξης, επιδίωξη ανοδικής περιφερειακής και κοινωνικής συνοχής, καθώς και ανάλυση των παραγόντων που οδηγούν τους πολίτες να εγκαταλείψουν την ΕΕ.

1.6. Η ΕΟΚΕ συνιστά να υποστηριχθεί ο ευρωπαίος επίτροπος Δημογραφίας από μια κατάλληλη δομή εντός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και να δημιουργηθεί ένας ευρωπαϊκός οργανισμός για τη δημογραφία ώστε να διασφαλιστούν η έρευνα και τα στατιστικά στοιχεία στον τομέα αυτόν και να συνεχιστεί η συνεργασία με τους υφιστάμενους οργανισμούς, όπως το Cedefop και το Eurofound, και η παροχή επαρκούς χρηματοδότησης σε αυτούς. Αυτό θα διευκολύνει την ενσωμάτωση των δημογραφικών παραμέτρων σε όλους τους σχετικούς τομείς πολιτικής και στις εκτιμήσεις επιπτώσεων.

2. **Γενικές παρατηρήσεις**

2.1. Τις τελευταίες δεκαετίες, η ΕΕ έχει επιτύχει υψηλή μακροζωία, υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και ευημερίας και ικανοποιητικό επίπεδο υγείας, εντούτοις τα κράτη μέλη της βρίσκονται αντιμέτωπα με πολλαπλές δημογραφικές προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπίσουν, όπως η στασιμότητα ή ακόμη και η συρρίκνωση του πληθυσμού, τα χαμηλά ποσοστά γεννήσεων και οι αυξανόμενες ανισορροπίες μεταξύ ηλικιακών ομάδων και μεταξύ περιφερειών, επίσης όσον αφορά το προσδόκιμο ζωής και την υγιή γήρανση.

2.2. Οι δημογραφικές εξελίξεις έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην αγορά εργασίας, στα συστήματα συνταξιοδότησης και κοινωνικής προστασίας, στην κοινωνία, καθώς και στο ειδικό βάρος της Ευρώπης παγκοσμίως. Η τρέχουσα τάση δημιουργεί σοβαρές προκλήσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Στόχος θα πρέπει να είναι η σταθερή –και συνεπώς βιώσιμη– ανάπτυξη του πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού.

2.3. Ο πληθυσμός της ΕΕ των 27 αυξήθηκε από 355 εκατομμύρια το 1960 σε 447 εκατομμύρια το 2022. Από το 1960, ο παγκόσμιος πληθυσμός έχει σχεδόν τριπλασιαστεί· συνεπώς, το μερίδιο της ΕΕ των 27 στον παγκόσμιο πληθυσμό έχει μειωθεί από 11,7 % σε 5,6 % και θα συνεχίσει να μειώνεται, φθάνοντας στο 4 % έως το 2100 ([1]). Σε απόλυτες τιμές, ο πληθυσμός της ΕΕ έχει μετά βίας αυξηθεί από το 2010, θα παραμείνει στάσιμος στα σημερινά του επίπεδα έως το 2050 και στη συνέχεια θα συρρικνωθεί σε 419,5 εκατομμύρια κατοίκων έως το 2100 ([2]). Σε εννέα από τις 27 χώρες, ο πληθυσμός θα έχει ήδη συρρικνωθεί έως το 2030 ([3]). Αντίθετα, ο πληθυσμός της γειτονικής Αφρικής θα τριπλασιαστεί έως το 2100.

2.4. Καθοριστικοί δημογραφικοί παράγοντες είναι τα ποσοστά γεννήσεων και θανάτων, καθώς και η εισερχόμενη και η εξερχόμενη μετανάστευση. Ένας σταθερός παράγοντας που ευνοεί την ανάπτυξη είναι η αύξηση του προσδόκιμου ζωής. Με εξαίρεση κάποια σύντομα διαλείμματα (όπως το διάστημα της πανδημίας), το προσδόκιμο ζωής στην Ευρώπη αυξήθηκε σταθερά από 65 έτη το 1950 σε 79 έτη το 2023 και αναμένεται να αυξηθεί στα 89 έτη έως το 2100.

2.5. Το χαμηλό ποσοστό γονιμότητας, που συνέχισε να μειώνεται τα τελευταία χρόνια, έχει αρνητικό αντίκτυπο στην εξέλιξη του πληθυσμού. Είναι κάτω από το επίπεδο αναπλήρωσης 2,1 από το 1975, ενώ ανερχόταν σε 1,46 παιδιά ανά γυναίκα το 2022, σε σύγκριση με 1,57 το 2016. Μαζί με ορισμένες χώρες της ανατολικής Ασίας, τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ συγκαταλέγονται στις χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά γονιμότητας παγκοσμίως.

2.6. Τα στατιστικά στοιχεία για τη **μετανάστευση** καταδεικνύουν θετική επίδραση στην εξέλιξη του πληθυσμού. Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, το 2021 μετανάστευσαν στην ΕΕ 2,3 εκατομμύρια άτομα, ενώ 1,1 εκατομμύρια άτομα την εγκατέλειψαν και 1,4 εκατομμύρια άτομα μετακινήθηκαν στο εσωτερικό της (ενδομετανάστευση) ([4]).

2.7. **Αλλαγή στις ηλικιακές ομάδες**: η ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού της ΕΕ των 27 μεταβάλλεται επίσης. Από το 2002 έως το 2022, το ποσοστό της ηλικιακής ομάδας 65 ετών και άνω αυξήθηκε από 16 % σε 21 %, ενώ στην Πορτογαλία και την Ιταλία αυξήθηκε ακόμη και στο 24 % ([5]). Το ποσοστό των ατόμων ηλικίας κάτω των 20 ετών μειώθηκε από 23 % σε 20 %. Το ποσοστό των ατόμων στην πιο παραγωγική ηλικία εργασίας (20-64 ετών) μειώθηκε ελαφρά, από 61 % σε 59 %. Ο δείκτης εξάρτησης ηλικιωμένων (αριθμός ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω ανά 100 άτομα ηλικίας 15-64 ετών) μεταβάλλεται ταχύτατα και προβλέπεται να αυξηθεί από 33,3:100 το 2023 σε 45,5:100 το 2040 και σε 59,7:100 το 2100 ([6]), πράγμα που σημαίνει ότι 59,7 συνταξιούχοι θα εξαρτώνται από 100 άτομα σε ηλικία εργασίας.

2.8. **Εθνικές και περιφερειακές διαφορές**: μέχρι σήμερα, η αύξηση της ηλικιακής ομάδας 65 ετών και άνω οφειλόταν κυρίως στην αύξηση του προσδόκιμου ζωής, αλλά τώρα η τάση αυτή επιταχύνεται λόγω της σταδιακής συνταξιοδότησης των ομάδων από τη γενιά των baby boomer, ενώ ταυτόχρονα είναι πολύ μικρότερες οι ομάδες που εισέρχονται στην αγορά εργασίας, όπως και ο αριθμός των γεννήσεων ανά ομάδα. Η δυτική, κεντρική και βόρεια Ευρώπη γνώρισε θεαματική αύξηση των γεννήσεων έως τα τέλη της δεκαετίας του 1960, η νότια Ευρώπη έως τη δεκαετία του 1970 και η κεντροανατολική Ευρώπη έως τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Ως αποτέλεσμα, τα άτομα από τη γενιά με τη θεαματική αύξηση των γεννήσεων στη δυτική, κεντρική και βόρεια Ευρώπη ήδη συνταξιοδοτούνται, ενώ η εξέλιξη αυτή δεν έχει ακόμη φτάσει στη νότια και την κεντροανατολική Ευρώπη.

([1]) Το μερίδιο της Αφρικής στον παγκόσμιο πληθυσμό αυξήθηκε από 9 % το 1960 σε 17 % και θα ανέλθει σε 38 % το 2100. World Population Prospects (Προοπτικές του παγκόσμιου πληθυσμού) του ΟΗΕ.

([2]) Eurostat.

([3]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, The Impact of demographic change – in a changing environment (Ο αντίκτυπος της δημογραφικής αλλαγής – σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον), 2023.

([4]) Μετανάστευση και άσυλο στην Ευρώπη – έκδοση 2023.

([5]) Δημογραφία της Ευρώπης, έκδοση 2023.

([6]) Προβλεπόμενη αναλογία εξάρτησης των ηλικιωμένων.

2.9. Οι αλλαγές στα μεγέθη του πληθυσμού σε ολόκληρη την ΕΕ κρύβουν σημαντικές εθνικές διαφορές: η γονιμότητα ποικίλλει σημαντικά μεταξύ του υψηλότερου ποσοστού (Γαλλία, 1,84) και του χαμηλότερου (Μάλτα, 1,22). Επιπλέον, ιδίως οι χώρες της κεντροανατολικής Ευρώπης βιώνουν μαζική καθαρή αποδημία, ενώ οι χώρες της δυτικής, κεντρικής και βόρειας Ευρώπης αντιμετωπίζουν μαζική καθαρή εισροή μεταναστών, τόσο από χώρες της ΕΕ όσο και από τρίτες χώρες. Υπάρχει επίσης σημαντική ενδομετανάστευση στα κράτη μέλη, ιδίως από περιφερειακές σε κεντρικές περιοχές.

3. **Επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης**

3.1. Η δημογραφική τάση δημιουργεί σημαντικές προκλήσεις και καθήκοντα. Η κατάσταση αυτή έχει σοβαρές επιπτώσεις στην πολιτική, την οικονομία, την κοινωνία, καθώς και στα άτομα.

3.2. Καταρχάς, όσον αφορά την **παγκόσμια πολιτική**: το μερίδιο της ΕΕ στον παγκόσμιο πληθυσμό είναι 5,6 % και μειώνεται, όπως και το ειδικό βάρος της ΕΕ ως παγκόσμιου πολιτικού και οικονομικού παράγοντα. ([7])

3.3. Η **εγχώρια πολιτική** επηρεάζεται από τη γήρανση του πληθυσμού και του εκλογικού σώματος. Ωστόσο, τα περισσότερα προγράμματα των πολιτικών κομμάτων και οι τρέχουσες πολιτικές επικεντρώνονται σε όλες τις ηλικιακές ομάδες. Δεν έχει ακόμη διαπιστωθεί αν η τάση αυτή θα συνεχιστεί, ή αν, στο μέλλον, θα υπάρξει στροφή σε πολιτικές πιο προσανατολισμένες στα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Η ΕΟΚΕ είναι πεπεισμένη ότι μόνον τα προγράμματα των πολιτικών κομμάτων που λαμβάνουν υπόψη την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών ([8]) —και, συνεπώς, την πληθυσμιακή βιωσιμότητα— θα είναι επιτυχή μακροπρόθεσμα.

3.4. **Οικονομία και αγορά εργασίας**: το δυναμικό και η ανάπτυξη μιας οικονομίας εξαρτώνται από ορισμένους βασικούς παράγοντες, όπως οι επενδύσεις, η καινοτομία, η τεχνολογική πρόοδος, το ειδικευμένο, οικονομικά ενεργό και παραγωγικό εργατικό δυναμικό και ο αριθμός των ωρών εργασίας. Το δυνητικό εργατικό δυναμικό στην ΕΕ ήδη συρρικνώνεται. Ακόμη και σήμερα, η έλλειψη εργατικού δυναμικού αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους φραγμούς στην ανάπτυξη, σύμφωνα με τις επιχειρήσεις ([9]). Η ψηφιοποίηση και η χρήση της ΤΝ ίσως έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν την παραγωγικότητα, αλλά, σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, οι ρυθμοί αύξησης της παραγωγικότητας έχουν μειωθεί τις τελευταίες δύο δεκαετίες ([10]). Ως εκ τούτου, μια πτυχή που θα πρέπει να εξεταστεί είναι ο χρόνος εργασίας. Αυτό έχει αντίκτυπο στο ΑΕγχΠ, το οποίο ενδέχεται να αυξάνεται με βραδύτερο ρυθμό από ό,τι στο παρελθόν. Η δημογραφική αλλαγή έχει επίσης επιπτώσεις στους εθνικούς προϋπολογισμούς, καθώς το δημόσιο χρέος θα πρέπει να καλυφθεί (και να αποπληρωθεί) από λιγότερα άτομα· πέρα από άλλα μέτρα, θα πρέπει να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ δημοσιονομικής σταθερότητας και επαρκών περιθωρίων για επενδύσεις που στηρίζουν τη βιώσιμη ανάπτυξη.

3.5. **Κοινωνία και πολιτισμός**: προκειμένου να αμβλυνθούν οι ελλείψεις δεξιοτήτων, απαιτείται πολυεπίπεδη δράση, συμπεριλαμβανομένης της προσέλκυσης εργαζομένων από χώρες εκτός της ΕΕ. Θα πρέπει να συγκροτηθούν ικανοποιητικές υπηρεσίες, οι οποίες θα παρέχουν κατάλληλη στήριξη, γλωσσική, πολιτιστική και από την κοινότητα, για τη διευκόλυνση της κοινωνικής συνοχής, καθώς και μέτρα για τη διασφάλιση ίσης μεταχείρισης όσον αφορά τους μισθούς και τις εργασιακές συνθήκες, προκειμένου να εξασφαλιστούν ισότιμοι όροι ανταγωνισμού. Η ένταξη είναι αμφίδρομη διαδικασία και απαιτεί προσπάθειες τόσο από την κοινωνία υποδοχής όσο και από τους ίδιους τους μετανάστες. Η πολυμορφία αποτελεί ευκαιρία για την κοινωνία, μολονότι η ετερογένεια αποτελεί πλέον και πρόκληση για την κοινωνική συνοχή. Η αρχή «ενότητα στην πολυμορφία» της ΕΕ αμφισβητείται.

3.6. **Πολίτες**: μια γηράσκουσα κοινωνία έχει ειδικές ανάγκες που διαφέρουν από εκείνες μιας νεανικής ή μεσήλικης κοινωνίας. Ως αποτέλεσμα του μακροχρόνιου χαμηλού ποσοστού γεννήσεων, πολλά άτομα, ιδίως μεγαλύτερης ηλικίας, δεν διαθέτουν οικογενειακό δίκτυο, ή τουλάχιστον ένα γεωγραφικά κοντινό δίκτυο, και αναζητούν νέους τρόπους οικοδόμησης κοινοτήτων, ώστε να αισθάνονται ότι στηρίζονται και να μειώνουν τον κίνδυνο μοναξιάς. Μια προσέγγιση που σέβεται και προάγει το δικαίωμα στην αξιοπρεπή γήρανση, σε συνδυασμό με μια προσέγγιση σύμφωνα με τον κύκλο της ζωής, είναι καίριας σημασίας για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων.

([7]) https://www.politico.eu/article/europe-on-the-wane-global-economics-demographics-gdp/ https://www.researchgate.net/figure/Share-of-European-Union-in-world-GDP-1980-2019-in_fig1_282001367.

([8]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής — Προαγωγή της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών – προς μια οριζόντια προσέγγιση της ΕΕ (ΕΕ C, C/2024/6869, 28.11.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6869/oj).

([9]) Ευρωπαϊκή μελέτη για την ανάπτυξη 2023· Skill gap key investment bottleneck (Σημαντική επενδυτική δυσχέρεια λόγω της έλλειψης δεξιοτήτων).

([10]) Compendium of Productivity Indicators (Επιτομή δεικτών παραγωγικότητας) του ΟΟΣΑ 2019 & 2024.

3.7. **Τα συστήματα κοινωνικής στήριξης** (συμπεριλαμβανομένων των συντάξεων, της περίθαλψης και της υγείας) χρηματοδοτούνται κυρίως από το εργατικό δυναμικό (εισφορές) και —ανάλογα με την εθνική πρακτική— συγχρηματοδοτούνται από φόρους (επί της εργασίας και, σε μικρότερο βαθμό, από άλλους φορολογητέους παράγοντες, π.χ. επί του πλούτου). Συνεπώς, εξαρτώνται από υψηλά και σταθερά επίπεδα απασχόλησης (στηριζόμενα από μια εύρυθμα λειτουργούσα δημόσια υπηρεσία απασχόλησης) και υψηλή παραγωγικότητα. Τα συστήματα κοινωνικής προστασίας αντιμετωπίζουν διττή πρόκληση: αφενός, η δημογραφία αποδυναμώνει τη βάση· αφετέρου, η επιβάρυνση αυτής της βάσης —ο αριθμός των συντάξεων και των ατόμων που χρήζουν περίθαλψης— αυξάνεται. Επιπλέον, τόσο τα συστήματα υγείας όσο και τα συστήματα περίθαλψης πάσχουν από την έλλειψη εργατικού δυναμικού.

4. **Προτεινόμενα μέτρα**

4.1. Στην «εργαλειοθήκη για δράση», η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισήμανε ήδη πολυάριθμα ευρωπαϊκά και εθνικά μέτρα που αποσκοπούν στη διαχείριση της δημογραφικής αλλαγής. Η ΕΟΚΕ επικροτεί τους στόχους που έχουν τεθεί στο πλαίσιο της εργαλειοθήκης, όπως και η Επιτροπή των Περιφερειών στη γνωμοδότησή της με θέμα «Δημογραφική αλλαγή στην Ευρώπη: μια εργαλειοθήκη για δράση» ([11]).

4.2. **Περισσότερα παιδιά από υποστηρικτικούς γονείς**: το χαμηλό και μειούμενο ποσοστό γεννήσεων βρίσκεται στον πυρήνα της δημογραφικής πρόκλησης. Οι αποφάσεις για τη δημιουργία οικογένειας και τον αριθμό παιδιών που θα αποκτήσει κάποιος είναι ατομικές, προσωπικές, αλλά έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη της αγοράς εργασίας, της οικονομίας, της κοινωνίας και των κοινωνικών συστημάτων. Προκειμένου να επιτευχθεί βιωσιμότητα, θα πρέπει οι πολιτικές, και ειδικότερα η οικογενειακή πολιτική, να παρέχουν στήριξη στους ανθρώπους για την εκπλήρωση των οικογενειακών τους προσδοκιών, μεταξύ άλλων με εύρυθμη λειτουργία της αγοράς εργασίας, σταθερή απασχόληση και αξιοπρεπείς μισθούς, οικονομική στήριξη και, κυρίως, με οικονομικά προσιτές και προσβάσιμες εγκαταστάσεις φροντίδας παιδιών. Η πατρότητα και ιδίως η μητρότητα δεν πρέπει να συνδέεται με μειονεκτήματα στην επαγγελματική ζωή. Το δικαίωμα απόκτησης θέσης στον βρεφονηπιακό σταθμό από τα πρώτα γενέθλια του παιδιού στη Γερμανία και η αποτελεσματική οικογενειακή πολιτική στη Γαλλία αποτελούν καλά παραδείγματα αντιμετώπισης αυτού του προβλήματος.

4.3. **Ο μέσος πραγματικός χρόνος εργασίας** μειώνεται σταδιακά στα περισσότερα κράτη μέλη, μολονότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των χωρών ([12]). Η εθελούσια μερική απασχόληση αυξάνεται, ενώ η αναγκαστική μερική απασχόληση παρουσιάζει πτωτική τάση, αλλά παραμένει υψηλή σε ορισμένα κράτη μέλη ([13]). Οι πολιτικές και οι επιχειρήσεις θα πρέπει να ενθαρρύνουν και να στηρίζουν τις γυναίκες να αυξήσουν το ωράριο εργασίας τους. Ωστόσο, οι εργαζόμενοι μερικής απασχόλησης συχνά δεν έχουν κίνητρα για να εργαστούν περισσότερο λόγω της απώλειας παροχών και των υψηλότερων φόρων. Αν και η αύξηση του ωραρίου εργασίας μπορεί να είναι επωφελής, θα πρέπει να είναι εθελοντική.

4.4. **Αξιοποίηση του δυναμικού στην αγορά εργασίας**: το σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περιγράφει μέτρα που πρέπει να εφαρμοστούν τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και σε επίπεδο κρατών μελών, σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους. Μια συμπεριληπτική αγορά εργασίας μεγιστοποιεί το δυναμικό της κοινωνίας, με την ενεργό συμμετοχή των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, και την παροχή στοχευμένης στήριξης σε ευάλωτες ομάδες, όπως τους φροντιστές, τα άτομα με αναπηρία, τους μακροχρόνια ανέργους, τους ανέργους μεγαλύτερης ηλικίας, τις γυναίκες που επιστρέφουν στην εργασία, τα άτομα εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης (ΕΕΑΚ) κ.λπ. Η Αυστρία, για παράδειγμα, εντάσσει επιτυχώς τους μακροχρόνια ανέργους και τους ανέργους μεγαλύτερης ηλικίας στην αγορά εργασίας καταβάλλοντας προσωρινές επιδοτήσεις στις επιχειρήσεις. Ωστόσο, σε άλλες χώρες, οι επιδοτήσεις στις επιχειρήσεις είχαν ως αποτέλεσμα μόνο προσωρινές θέσεις εργασίας για τους μακροχρόνια ανέργους, οι οποίες συνδέονταν με τη διάρκεια των επιδοτήσεων και όχι με τη δημιουργία σταθερής απασχόλησης. Ως εκ τούτου, οι επιδοτήσεις θα πρέπει να συνδέονται με ειδικούς όρους.

4.5. **Ανταμοιβή της εργασίας μέσω της ύπαρξης ποιοτικών, καλά αμειβόμενων και παραγωγικών θέσεων εργασίας**: η εργασία θα πρέπει να είναι πιο ελκυστική οικονομικά σε σύγκριση με την παραμονή εκτός της αγοράς εργασίας. Αυτό σημαίνει αξιοπρεπείς μισθούς για ποιοτικές θέσεις εργασίας με τακτικές εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και σημαντικό χάσμα μεταξύ των καθαρών αποδοχών ([14]), αφενός, και των επιδομάτων ανεργίας και του ελάχιστου εισοδήματος, αφετέρου. Η φορολογική επιβάρυνση των δεδουλευμένων εισοδημάτων θα πρέπει να αναλύεται σύμφωνα με την εθνική κατάσταση, με παράλληλη διασφάλιση αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου για όλους τους εργαζομένους. Για να αποφευχθεί ο φαύλος κύκλος της φτώχειας, η φορολόγηση της εργασίας θα πρέπει να είναι δίκαιη και μειωμένη, ιδίως για τους εργαζόμενους με χαμηλότερο εισόδημα — καθώς οι μισθοί τους συχνά «ανταγωνίζονται» τα κοινωνικά επιδόματα. Τα φορολογικά μέτρα θα πρέπει επίσης να διασφαλίζουν

([11]) https://cor.europa.eu/el/our-work/opinions/cdr-1173-2024.

([12]) ***Σύμφωνα με τη Eurostat, το 2011 ήταν 36,2 ώρες την εβδομάδα και το 2023 ήταν 35,1 ώρες. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_ewhan2/default/table?lang=el***.

([13]) Έρευνα της Eurostat για το εργατικό δυναμικό + πληροφορίες του Cedefop σχετικά με τις δεξιότητες με θέμα την «αναγκαστική μερική απασχόληση» βάσει της ΕΕΔ της Eurostat.

([14]) Εφαρμογή της οδηγίας 2022/2041 για επαρκείς κατώτατους μισθούς.

ότι η μερική απασχόληση αποτελεί επιλογή, προκειμένου να αποφευχθεί ο εγκλωβισμός ατόμων, κυρίως γυναικών, στην «παγίδα της μερικής απασχόλησης». Για να εξασφαλιστούν επαρκή συστήματα κοινωνικής στήριξης που θα επιτρέπουν στους ανθρώπους να ζουν με αξιοπρέπεια, κάθε μεταρρύθμιση πρέπει επίσης να διασφαλίζει μια σταθερή βάση χρηματοδότησης για τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Οι εργαζόμενοι που συνεχίζουν να εργάζονται μετά τη συνταξιοδότηση με καθεστώς πλήρους ή μερικής απασχόλησης θα πρέπει να ενθαρρύνονται οικονομικά να το πράξουν, μέσω της δυνατότητας συνδυασμού μερικών συνταξιοδοτικών αποδοχών με την απασχόληση ή μέσω της συνεχούς σώρευσης νέων συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.

4.6. Η βελτίωση των **συνθηκών εργασίας** συμβάλλει στην παραμονή των εργαζομένων σε έναν συγκεκριμένο τομέα ή στην προσέλκυση εργαζομένων σε αυτόν τον τομέα. Ωστόσο, αυτό έχει περιορισμένη επίδραση στη συνολική προσφορά εργασίας, καθώς οι βελτιώσεις αυτές σημαίνουν απλώς ότι τα άτομα αλλάζουν τομείς ή θέσεις εργασίας, και όχι απαραίτητα ότι προσελκύονται νέοι εργαζόμενοι. Εντούτοις, η βελτίωση της υγείας και της ασφάλειας στον εργασιακό χώρο και η ενθάρρυνση της μετάβασης από μια θέση εργασίας σε άλλη για τη διατήρηση της υγείας των εργαζομένων θα μπορούσαν να καταστήσουν την εργασία ασφαλέστερη και πιο βιώσιμη καθ' όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής ζωής και να μειώσουν τα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης της αγοράς εργασίας, διατηρώντας τους εργαζομένους ενεργούς για μεγαλύτερο διάστημα. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της ορθής εφαρμογής και επιβολής του ευρωπαϊκού κοινωνικού κεκτημένου. Οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν να διαδραματίσουν καίριο ρόλο και η ευρωπαϊκή συμφωνία-πλαίσιο μεταξύ των κοινωνικών εταίρων για την ενεργό γήρανση, καθώς και μια διαγενεακή προσέγγιση, παρέχουν ένα ικανοποιητικό πλαίσιο για την προσαρμογή των εργασιακών χώρων ώστε να βελτιωθεί σημαντικά η ικανότητα των εργαζομένων όλων των ηλικιών να παραμείνουν στην αγορά εργασίας.

4.7. **Συντάξεις**: στο πλαίσιο της γήρανσης και της συρρίκνωσης του πληθυσμού, υπάρχουν διάφορες επιλογές για τη χρηματοδότηση των δημόσιων συνταξιοδοτικών συστημάτων: για παράδειγμα, αύξηση των εισφορών ([15]), μείωση των παροχών και παράταση του ενεργού εργασιακού βίου. Η πρώτη επιλογή δεν είναι βιώσιμη, η δεύτερη δεν είναι επιθυμητή. Είναι θετικό το γεγονός ότι αυξάνεται όχι μόνον το προσδόκιμο ζωής, αλλά και το προσδόκιμο υγιούς ζωής στις περισσότερες περιφέρειες (αν και όχι σε όλες). Για να μπορούν οι εργαζόμενοι να περάσουν περισσότερα έτη υγιούς ζωής απασχολούμενοι, το εργασιακό περιβάλλον θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας και να εφαρμόζεται μια προσέγγιση σύμφωνα με τον κύκλο της ζωής όσον αφορά την υγεία και την ασφάλεια. Δεδομένου ότι, σύμφωνα με τις Συνθήκες της ΕΕ, τα κράτη μέλη διατηρούν την αρμοδιότητα να καθορίζουν και να σχεδιάζουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα, υπάρχουν διαφορετικές πορείες στην ΕΕ. Ορισμένα κράτη μέλη συνδέουν την προβλεπόμενη από τον νόμο ηλικία συνταξιοδότησης με τις αλλαγές στο προσδόκιμο ζωής. Άλλα λαμβάνουν μέτρα για να προσεγγίσουν την πραγματική μέση ηλικία συνταξιοδότησης με την προβλεπόμενη από τον νόμο ή μεγιστοποιούν το αναξιοποίητο δυναμικό της αγοράς εργασίας (για παράδειγμα τα άτομα ΕΕΑΚ και τους μακροχρόνια ανέργους) για να τροφοδοτήσουν τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Ωστόσο, μέχρι στιγμής, οι μεταρρυθμίσεις των συνταξιοδοτικών συστημάτων έχουν εισαχθεί μόνο από εννέα κράτη μέλη· έως το 2050, έξι ακόμη θα ακολουθήσουν.

4.8. Λαμβάνοντας υπόψη το συγκεκριμένο εθνικό υπόβαθρο, η σύνδεση της ηλικίας συνταξιοδότησης με τις αλλαγές στο προσδόκιμο ζωής θα μπορούσε να στηρίξει τη μεγαλύτερης διάρκειας και παραγωγικότερη απασχόληση, συμβάλλοντας παράλληλα στη σταθεροποίηση των συνταξιοδοτικών συστημάτων και, επομένως, στη δικαιοσύνη μεταξύ των γενεών. Ωστόσο, οποιαδήποτε αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης πρέπει να εισαχθεί μακροπρόθεσμα, σταδιακά και χωρίς να υπονομεύεται η εμπιστοσύνη στα συστήματα κοινωνικής προστασίας, ενώ δεν θα είναι δυνατή για σωματικά και ψυχολογικά απαιτητικές εργασίες. Στις προϋποθέσεις για οποιαδήποτε στρατηγική για την παράταση του ενεργού εργασιακού βίου περιλαμβάνονται τα περισσότερα έτη υγιούς ζωής, κάτι που απαιτεί πρόληψη, καθώς και οργάνωση εργασίας προσαρμοσμένη στις ανάγκες ενός γηράσκοντος εργατικού δυναμικού, προαγωγή της υγείας στον χώρο εργασίας και επίσης κατάλληλο ατομικό τρόπο ζωής, όλα στηριζόμενα από ένα λειτουργικό σύστημα ιατροφαρμακευτικής και κοινωνικής περίθαλψης. Πρέπει να συνοδεύεται από μέτρα που στηρίζουν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, ώστε να παραμένουν απασχολήσιμα: οι δεξιότητές τους θα πρέπει να διατηρούνται επικαιροποιημένες και να μην υπάρχουν ηλικιακές διακρίσεις στον εργασιακό χώρο.

4.9. Η παράταση του επαγγελματικού βίου πέραν του νόμιμου ορίου συνταξιοδότησης έχει τα εξής πλεονεκτήματα: τα άτομα έχουν υψηλότερα εισοδήματα και συντάξεις, οι επιχειρήσεις διατηρούν έμπειρους εργαζομένους, ενώ τα συνταξιοδοτικά συστήματα αποσυμπιέζονται. Οι πολιτικές που παρέχουν κίνητρα για την απόφαση παράτασης του εργασιακού βίου, με παράλληλη διασφάλιση μιας αποτελεσματικής ενεργού πολιτικής για την αγορά εργασίας με σκοπό την ενθάρρυνση της απασχόλησης των νέων, θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών.

([15]) Προκειμένου να διατηρηθεί το υψηλό επίπεδο κοινωνικής ασφάλισης και, ειδικότερα, των συντάξεων, σύμφωνα με την έκθεση για τη δημογραφική γήρανση, οι ατομικές εισφορές θα πρέπει να αυξηθούν σημαντικά: Έκθεση του 2024 για τη δημογραφική γήρανση.

4.10. **Φροντίδα** ([16]): το μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής αυξάνει τον αριθμό ατόμων που χρήζουν φροντίδας. Συνεπώς, η φροντίδα πρέπει να βελτιωθεί με την ανάπτυξη επίσημων υπηρεσιών φροντίδας που στηρίζουν την αυτονομία όσων χρήζουν φροντίδας. Όλα τα άτομα που χρήζουν φροντίδας πρέπει να στηρίζονται, ώστε να παραμένουν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν στην κοινότητα της επιλογής τους. Οι φροντιστές εντός της οικογένειας πρέπει να στηρίζονται, ιδίως εάν εξακολουθούν να εργάζονται. Καθώς τα περισσότερα καθήκοντα φροντίδας εξακολουθούν να βαρύνουν τις γυναίκες, είναι αναγκαίο να στηριχθεί μια πιο ισότιμη κατανομή των καθηκόντων φροντίδας μεταξύ ανδρών και γυναικών, καθώς και να παρασχεθούν επαρκείς εγκαταστάσεις παιδικής φροντίδας. Οι αναθεωρημένοι στόχοι της Βαρκελώνης θα πρέπει να παρακολουθούνται τακτικά στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Οι εγκαταστάσεις φροντίδας εξαρτώμενων ατόμων καλύπτονται από την ευρωπαϊκή στρατηγική για τη φροντίδα και τη σύσταση σχετικά με την πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας μακροχρόνια φροντίδα. Ωστόσο, είναι απαραίτητες επαρκείς δημόσιες επενδύσεις στη φροντίδα (υποδομές, εργατικό δυναμικό κ.λπ.) για την επίτευξη των στόχων τους. Η ΕΟΚΕ έχει ζητήσει την καθιέρωση ευρωπαϊκής εγγύησης για τη φροντίδα, προκειμένου να διασφαλιστεί η διά βίου πρόσβαση σε οικονομικά προσιτές και ποιοτικές υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και φροντίδας για όλους όσοι ζουν στην ΕΕ. (SOC/741).

4.11. **Μετανάστευση και ένταξη**: η μετανάστευση εξειδικευμένων υπηκόων τρίτων χωρών είναι ένα μέτρο για την άμβλυνση των ελλείψεων δεξιοτήτων και μπορεί να δημιουργήσει αμοιβαία επωφελείς καταστάσεις τόσο για τις χώρες αποστολής όσο και για τις χώρες υποδοχής, υπό τον όρο ότι πληρούνται οι κατάλληλες προϋποθέσεις. Η οδηγία για την μπλε κάρτα της ΕΕ αποτελεί σημαντικό βήμα για την προσέλκυση ταλέντων από το εξωτερικό. Ωστόσο, η Ευρώπη πρέπει να καταβάλει περισσότερες προσπάθειες στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης παγκόσμιας μάχης για την εξασφάλιση ταλέντων. Πρέπει να διευκολυνθεί η μετανάστευση ειδικευμένων εργαζομένων και η αντιστοίχιση των προσφορών εργασίας με τους εργαζομένους. Στο πλαίσιο αυτό, η δεξαμενή ταλέντων της ΕΕ ([17]) θα διαδραματίσει ρόλο ζωτικής σημασίας.

4.12. Τα μέτρα ένταξης θα πρέπει να καταστήσουν ελκυστική την παραμονή ταλέντων από το εξωτερικό. Επίσης, πρέπει να αναλυθούν και να αντιμετωπιστούν οι λόγοι στους οποίους οφείλεται η μετανάστευση **από** την ΕΕ, ιδίως προς τις ΗΠΑ.

4.13. Οι πρόσφυγες και οι λοιποί εκτοπισμένοι αντιμετωπίζουν πολλά εμπόδια για την ένταξη και την πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Αυτό μπορεί να οφείλεται στα εξής: έλλειψη βασικών προσόντων και γλωσσικών δεξιοτήτων· δυσκολίες στην αναγνώριση των προσόντων· αβέβαιο νομικό και/ή προσωρινό μεταναστευτικό καθεστώς· διακρίσεις όσον αφορά την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και τις υπηρεσίες — για παράδειγμα τη στέγαση· και ανεπαρκείς προσπάθειες ένταξης από την πλευρά ορισμένων μεταναστών. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μπορούν να συμβάλουν στην έλλειψη κοινωνικής ένταξης.

4.14. Η **ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων** μπορεί να συμβάλει στην καλύτερη αντιστοίχιση των εργαζομένων με τις κενές θέσεις εργασίας σε ολόκληρη την ΕΕ και, συνεπώς, να μειώσει την ανεργία. Ωστόσο, το αποτέλεσμα θα μπορούσε να είναι επιζήμιο σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, για παράδειγμα με τη διαρροή επιστημόνων, ιδίως από την κεντροανατολική Ευρώπη και τις περιφερειακές περιοχές, συμπεριλαμβανομένων των νησιών. Οι περιοχές αυτές απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή και επενδύσεις από τα **διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία για τη στήριξη των υφιστάμενων —και την προώθηση της δημιουργίας νέων— επιχειρήσεων, τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας και την παροχή υπηρεσιών**, ώστε να διατηρηθεί το εργατικό δυναμικό στην περιοχή. Η δυνατότητα κατ' οίκον εργασίας ενισχύει τις περιφερειακές και διαρθρωτικά αδύναμες περιοχές ως τόπους διαβίωσης και εργασίας. Προκειμένου να αποφευχθεί η διαρροή εγκεφάλων εντός της ΕΕ, απαιτείται ανοδική οικονομική και κοινωνική σύγκλιση.

([16]) Γνωμοδοτήσεις της ΕΟΚΕ με θέμα τη φροντίδα.
Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Φροντιστές» (δεν έχει δημοσιευθεί ακόμη στην Επίσημη Εφημερίδα).
«Ευρωπαϊκή στρατηγική για τη φροντίδα» (ΕΕ C 140 της 21.4.2023, σ. 39).
«Ο ρόλος των μελών της οικογένειας που φροντίζουν άτομα με αναπηρία και ηλικιωμένους» (ΕΕ C 75 της 28.2.2023, σ. 75).
«Στρατηγική για την περίθαλψη και το εργατικό δυναμικό στον τομέα της υγείας για το μέλλον της Ευρώπης» (ΕΕ C 486 της 21.12.2022, σ. 37).

([17]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής — Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών για την κινητικότητα δεξιοτήτων και ταλέντων (COM(2023) 715 final) — Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη δημιουργία δεξαμενής ταλέντων της ΕΕ (COM(2023) 716 final - 2023/0404 (COD)) — Πρόταση σύστασης του Συμβουλίου Η Ευρώπη σε κίνηση – ευκαιρίες μαθησιακής κινητικότητας για όλους (COM(2023) 719 final) — Σύσταση της Επιτροπής σχετικά με την αναγνώριση των προσόντων υπηκόων τρίτων χωρών (C(2023) 7700 final) (ΕΕ C, C/2024/4067, 12.7.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4067/oj).

4.15. Στο πλαίσιο αυτό, η **δημογραφία θα πρέπει να ενσωματωθεί ως οριζόντιο θέμα** σε όλες τις σχετικές προτάσεις πολιτικής και εκτιμήσεις επιπτώσεων. Για τον σκοπό αυτόν, απαιτούνται περισσότερες έρευνες και στατιστικά στοιχεία, ενώ επίσης θα πρέπει να διαδοθούν γνώσεις σχετικά με τη δημογραφία σε επίπεδο ΕΕ. Για τον σκοπό αυτόν, η ΕΟΚΕ προτείνει τη δημιουργία ενός **ευρωπαϊκού οργανισμού για τη δημογραφία** ώστε να διασφαλιστούν η έρευνα και τα στατιστικά στοιχεία στον τομέα αυτό και να συνεχιστεί η συνεργασία με τους υφιστάμενους οργανισμούς, όπως το Cedefop και το Eurofound, και η παροχή επαρκούς χρηματοδότησης σε αυτούς. Η ΕΟΚΕ συνιστά επίσης να υποστηριχθεί ο ευρωπαίος επίτροπος Δημογραφίας από μια κατάλληλη δομή εντός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Βρυξέλλες, 18 Σεπτεμβρίου 2024.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Oliver RÖPKE